

Skolstrategi

Inledning

Skolan har genom åren till och från varit ett prioriterat område inom Svenska Orienteringsförbundet. I den tidigare läroplanen Lgr 80 så hade Riksidrottsförbundets tävlingsidrotter relativt stort utrymme. Detta gjorde att klubbarna då hade möjlighet att gå in och medverka i lärarnas undervisning. En tradition som lever kvar än idag. I samband med Lpo 94 blev Idrott och hälsa ett livsstilsämne där kartkunskap fick stor betydelse.

Syftet för SOFT med att ta fram en skolstrategi är framförallt att bidra till att ungdomars attityder till orientering blir positiva, dvs att de får positiva upplevelser av att vistas och hitta i skog och mark. Genom att bygga positiva attityder ökar möjligheterna till rekrytering av nya medlemmar i orienteringsföreningar både bland dagens unga men även i framtiden när dagens unga tar ställning till vilka idrotter och aktiviteter de vill hålla på med i livet.

För orienteringsrörelsen kan en aktiv skolstrategi bidra till att stärka vår verksamhetsroll i samhället, bidra till att öka kvaliteten när det gäller orienteringsinslagen i undervisningen och öka lusten och intresset hos unga att vistas i skog och mark.

Vad har gjorts tidigare

- Under 1940-talet togs 3 150 skolkompasser, demonstrationskompasser i jätteformat samt övningskompasser för kursuttagning fram. Specialkurserna för lärare börjar hållas på flera håll i landet.
- Under 1980-talet skapades rollen Skolledare som fanns i alla landets distrikt och de hade en egen konferens i samband med konferensen för distrikten ungdomsledare. *Knattekampen*, för skolornas låg- och mellanstadium genomfördes. Dessutom fick alla landets Lärarhögskolor besök. Lokala kontaktpersoner utsågs för att kunna vara ett stöd för det på respektive skola som ansvarar för den delen av undervisningen.
- På 90-talet genomfördes *Cup till 13*, en sprinttävling genomfördes under två år i skolor och föreningar.

Den störst satsning som hittills har gjorts är Skogsäventyret. Sveaskog blev huvudsponsor till Svenska Orienteringsförbundet 2003, istället för att enbart ge sponsorpengar satsades 5,1 miljoner kronor på 3 år för att förnya skogs- och orienteringsundervisningen i skolan i ett gemensamt skolprojekt. Ett gediget förarbete gjordes av PR-byrån Springtime med lärar- och ledarintervjuer samt fokusgrupper med barn. Ett koncept utvecklades och fick namnet Skogsäventyret. En projektledare på förbundet anställdes och Skogsäventyret testades på 13 pilotskolor från Jämtland i norr till Skåne i söder. En utvärdering gjordes i samverkan med Springtime. Materialet som helhet togs sedan fram tillsammans med SISU Idrottsböcker. Materialet utgörs av en storyline som startar med att eleverna får ett brev från Spanarn, en uggle i skogen som uppmanar eleverna att rädda skogen från det elaka trollet Olfar som hotar att förgifta skogen. Till materialet finns ett deltagarhäfte med tillhörande Ut i skogen-lexikon, deltagarhäftet består av två delar där eleverna utbildas till skogs- och hitta rätt-expert som genomförs såväl teoretiskt och praktiskt. Skogsäventyret avslutas med en finaldag då alla kunskaper används genom att hitta runt en orienteringsbana via kartan och samla in bevis till Olfar att skogen behövs. Till materialet finns en lärarhandledning samt färdiga laminerade övningar.

Deltagarhäftet såldes första året i 17 000 exemplar 2004, materialet kom perfekt i timingen med Handslagets första år. De första 5 åren blev Skogsäventyrets deltagarhäfte en bestsellers hos SISU Idrottsböcker. Ca 86 000 Skogsäventyrshäften är sålda.

Målgrupper: Lärare, elever i årskurs 4 samt orienteringsledare.

Syfte: Syftet med Skogsäventyret är att ge elever en positiv upplevelse av orientering och att etablera ett intresse för skog och mark.

Marknadsföring internt: Skogsäventyret har förankrats väl i rörelsen från start, via utskick till alla föreningar med materialet och video. Presentation på ordförandekonferensen, distriktsträffar, förbunds möte, Skogssport varje nummer i flera år i artiklar och under Förbundsaktuellt. Även exponering inledningsvis på 10-mila, 25-manna och VM. På varje O-Ringen från 2003 har Skogsäventyret funnits med och delat ut give aways i olika former såsom Olfartröjor, buffar, kepsar, småtroll, pysselbok och idolkort samt även syns som reklamfilm på storbildsskärm. Olfar blev senare maskot och efter stor efterfrågan togs även Spanardräkten fram. Båda figurerna är viktiga profiler för att stärka varumärket Skogsäventyret.

Marknadsföring externt: Skogsäventyret fick en flygande start genom att presentera konceptet på NCFE invignings scen – Nationellt Centrum för Främjande av Fysisk aktivitet för barn och ungdom. Skogsäventyret satsade från start på att nå läraren i på olika sätt från år till år, från småtroll och video till en trestegsraket med tablettask med efterföljande brev om en tävling om en weekend på Ekopark Omberg för lärarlaget. Annonser i Skoledaren, Lärtidningen, Skolidrottstidning, Skogen i skolan m fl. Portalen www.skogsaventyret.se öppnades efter några år med information, nyheter och andra tips & idéer.

Ambassadörer: Direkt efter att Karolina A Höjsgaard blev VM-drottning 2004 blev hon ambassadör för Skogsäventyret på 25 %, då en landsomfattande och uppskattat turné genomfördes med skolbesök på dagarna och klubbbesök på kvällarna. Till denna turné får också Skogsäventyret en leasingbil stripad med logotyp på dörrarna. Emma Engstrand tog över stafettpippen i två år varav ett VIP-event under O-Ringen lockade hela 50 skolbarn till en etapp under O-Ringen i Hälsingland på sommarlov! Niclas Jonasson var ambassadör sista året i samband med en Sverigeturné som gick under benämningen "Offensiv rekrytering" där samtliga distrikt besöktes (antal föreningar?). På turnén fanns även Jonas Pihlblad, Kajsa Nilsson, Helena Jansson och Mattias Karlsson med vid olika tillfällen.

Sveaskogs ekoparker: I fyra av Sveaskogs mest publika ekoparker fastställdes fasta Skogsäventyrsbanor på Halle-Hunneberg, Omberg, Kilsbergen och Böda som anpassades helt till sin unika miljö.

Silva: En student utvecklade barnkompassen Micro racer i sitt exjobb, kompassväskorna användes till utlottning bland skolklasser och föreningar i sponsoravtalet med Silva.

Lärofortbildningar: För att nå ut med materialet och för att höja kompetensen hos lärarna utbildades Skogsäventyrsinspiratörer runt om i landet. Utbildningsväskor blev inspiratörernas verktyglådor ute på fältet. Några av utbudet:

- Utbildningstillfällen med Skogen i skolan.
- Projekt Dalarna i samverkan med Region Dalarna och Sveaskog.
- Utbildningsdagar i Kalix i samverkan med kommunens skolläkare.
- Djurgården i samverkan med Skansen och WWF, senare även på Skansen.
- Skogsäventyrsdagar i ekoparkerna Halle-Hunneberg, Omberg, Böda och Kilsbergen.

- Turné med orienteringsdagar på 11 högskolor och universitet som utbildar blivande idrottslärare, 300 studenter utbildades.

Övrigt material: Flera material i Skogsäventyrets anda har tagits fram bland annat kartteckenstafett, memory, pysselbok, kartteckenfolder/affisch, Äventyret i Bombmurkland och Skogsäventyret för mindre barn. Materialet riktar sig till skolor och föreningar. Magasin Skogsäventyret kom ut i två exemplar. Tidningen skickades ut till samtliga skolor och föreningar samt fanns att beställa från skogsaventyret.se.

Utvärdering: Inom svensk orientering har aldrig någon egentlig uppföljning eller utvärdering gjorts i stor skala kring Skogsäventyret, inte heller hur många elever som egentligen genomfört Skogsäventyret. Antalet sålda deltagarhäften kan ses i statistiken men inte hur många gånger varje deltagarhäfte använts eller hur många elever det går på ett häfte. Positiva utvärderingar gjordes efter Projekt Dalarna och Skansendagar med både deltagare och inspiratörer. Dock borde en utvärdering göras med elever som genomfört Skogsäventyret i jämförelse med elever som haft traditionell orienteringsundervisning.

Nuläge

Nya läroplanen Lgr 11

I nya läroplanen Lgr 11 är skolans uppdrag att lära ut kartkunskap i ett livslångt perspektiv. Rektorn ansvarar för att alla elever ska nå målen samt för att lärarna ska ha kompetens för detta.

För att uppnå målen i nya läroplanen i Lgr 11 ska lärarna undervisa i orientering och friluftsliv. Dock ska undervisningen vara inriktad på kartkunskap, att tyda och förstå olika typer av kartor inte idrotten orientering. Lärarna måste se ämnet idrott & hälsa som ett livsstilsämne som är integrerat med friluftsliv. Låt kartan vara ett hjälpmedel för att hitta rätt. Visa på att kartkunskap och orientering kan finnas med i flera ämnen i skolan.

I nya läroplanen Lgr 11 står det följande mål:

"Fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människans välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxten har stor betydelse för om vi ska bli fysiskt aktiva senare i livet".

Centralt innehåll ur Lgr 11:

Åk 1-3

"Att orientera sig i närmiljön och enkla kartors uppbyggnad. Begrepp som beskriver rumsuppfattning".

Åk 4-6

"Att orientera i den närliggande natur- och utemiljön med hjälp av kartor. Kartors uppbyggnad och symboler".

Åk 7-9

"Att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering".

Kunskapskrav:

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6

Eleven kan med viss säkerhet orientera sig i bekanta miljöer med hjälp av kartor.

Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 6

Eleven kan med relativt god säkerhet orientera sig i bekanta miljöer med hjälp av kartor.

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 6

Dessutom kan eleven med god säkerhet orientera sig i bekanta miljöer med hjälp av kartor.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan med viss säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9

Eleven kan med relativt god säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven kan med god säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Attityder och åsikter om orienteringsundervisningen i skolan

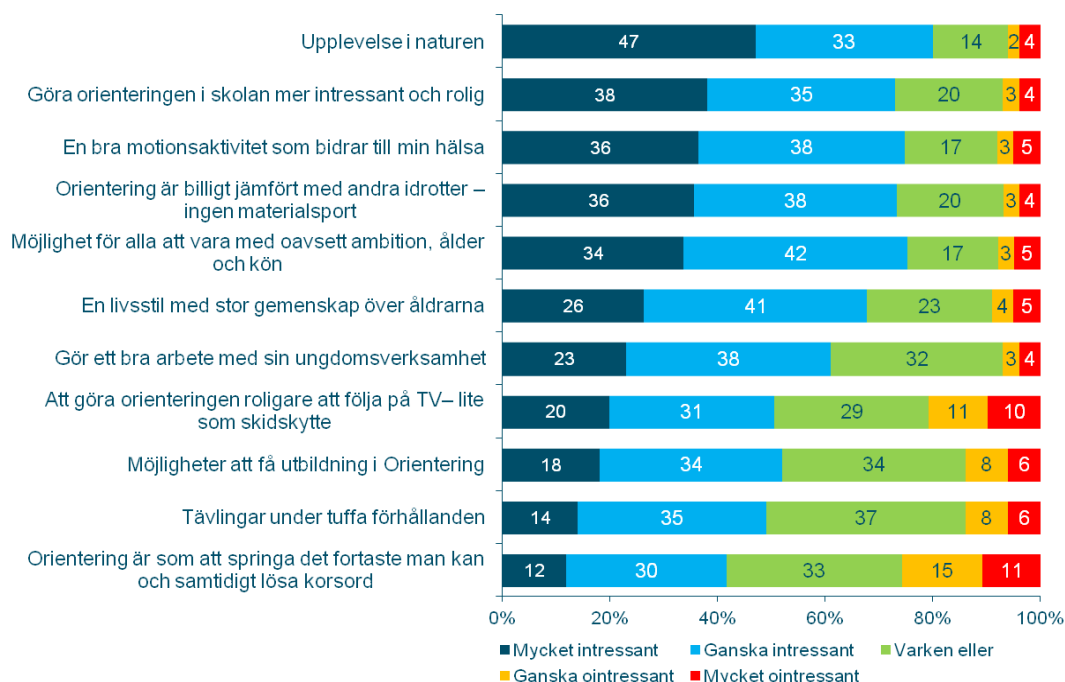
Under 2011 har tre olika undersökningar gjorts, *Allmänhetens syn på orientering*, *Orienterarens syn på orientering* samt en mindre undersökning genomförd bland blivande idrottslärare.

Allmänhetens syn på orientering

Denna studie genomfördes under 2011 av företaget Synovate i samarbete med Svenska orienteringsförbundet. Undersökningen omfattar 1007 personer mellan 16-75 år fördelade över hela landet. I denna studie så fanns ett antal frågor som på ett eller annat sätt berör orientering i skolan.

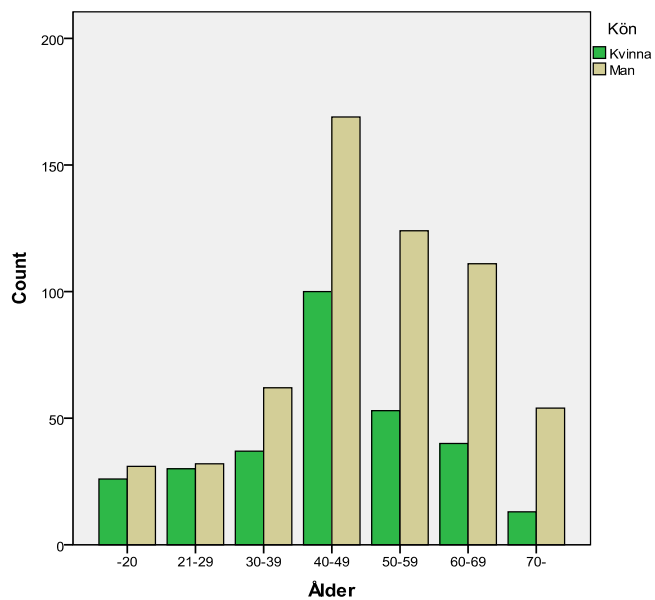
Några av frågorna i studien handlar om på vilket sätt man har kommit i kontakt med orientering, där anger 80 % att de kommit i kontakt med orientering via skolan. Denna kontakt består i att de har haft orienterat på lektionerna, i hur stor utsträckning framgår inte av studien.

I studien så ställdes även frågan: *Vad är intressant att lyfta fram när det gäller orientering* där var ett av 11 påståenden ritad mot skolan, nämligen detta: *Göra orienteringen i skolan mer intressant och rolig*. Av resultaten kan man utläsa att 73 % av de tillfrågade anser detta vara *mycket intressant/ganska intressant*, se diagram nedan:

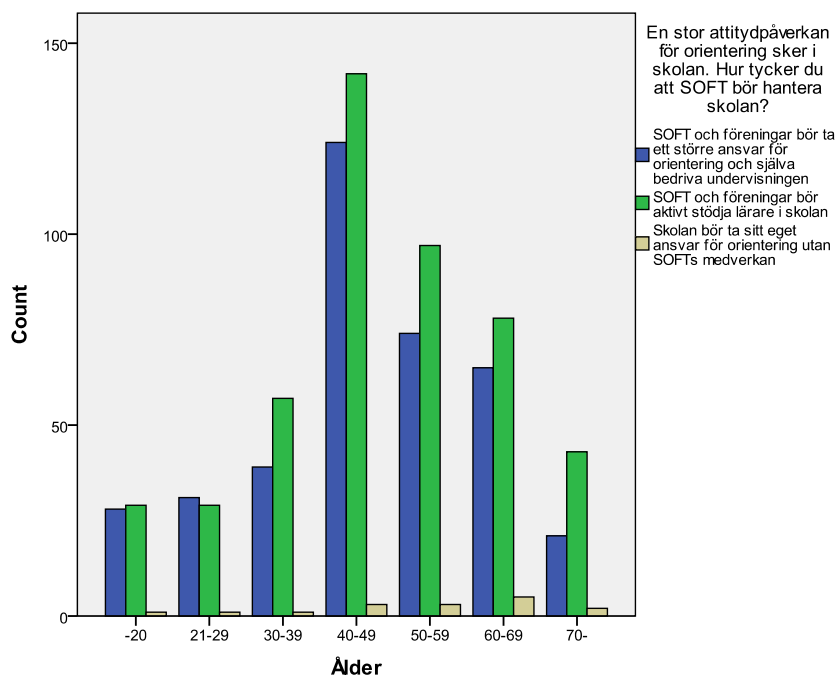
Orienterarens syn på orientering

Denna studie genomfördes under 2011 av Svenska Orienteringsförbundet. Undersökningen omfattar 889 individer fördelade över samtliga distrikt, alla är dessutom medlemmar i någon svensk orienteringsklubb, fördelningen i ålder och kön framgår av diagrammet nedan:

I undersökningen så ingick två frågor som behandlar orientering i skolan.

En fråga som ställdes var: *En stor attitydpåverkan för orientering sker i skolan. Hur tycker du att SOFT bör hantera skolan?* Resultatet framgår av diagrammet nedan:

Man kan utläsa av undersökningen att ca 90% av SOFTs medlemmar tycker att föreningarna ska stötta skolan, dock på olika sätt.

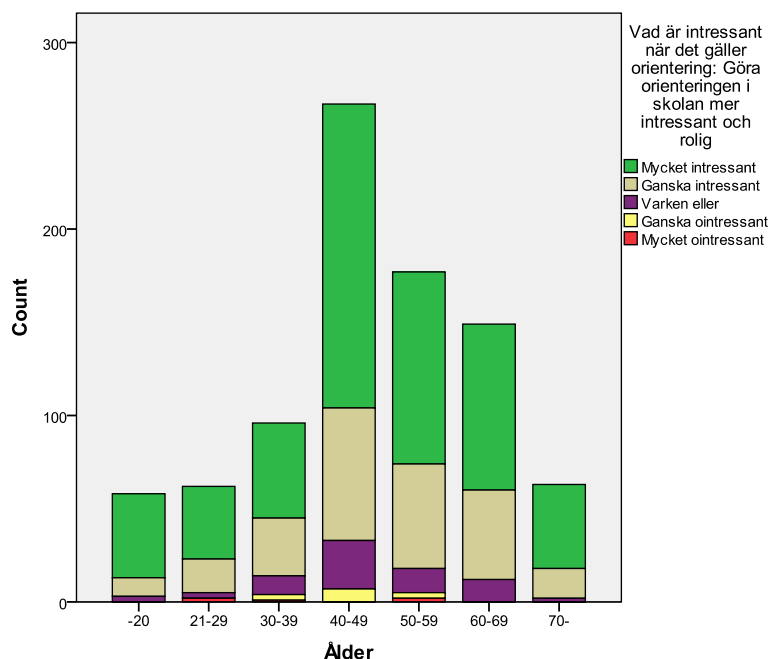
Drygt 54 % av de tillfrågade anser att SOFT tillsammans med föreningar aktivt bör stötta idrottlärarna gällande orienteringsundervisning. Det föreligger ingen skillnad i åsikt mellan könen. Det går dock att skönja en viss skillnad i åsikt mellan de olika åldersgrupperna där personerna upp till 30 år i högre utsträckning än övriga anser att SOFT tillsammans med föreningarna bör ta över orienteringsundervisningen i skolan¹

Precis som i den omfattande Synovate-undersökningen så ställdes även i denna studie frågan: *Vad är intressant att lyfta fram när det gäller orientering där var ett av 11 påståenden riktad mot skolan: Göra orienteringen i skolan mer intressant.* Svaret på detta påstående presenteras nedan uppdelat per åldersgrupp.

¹ Värt att nämna är att svarsalternativet till viss del är hypotetiskt då ansvaret för undervisningen i den svenska grund och gymnasieskolan inte kan lejas bort, utan skall ligga på utbildad personal. Från och med höstterminen 2011 krävs dessutom legitimation för att få utöva läraryrket, se utdrag ur skollagen:

(13 §/Träder i kraft 1:2011-07-01/ Endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilken utbildning som krävs för att vara behörig att bedriva viss undervisning i skolväsendet. Lag (2011:189).

Närmare 89 % av orienterarna i denna undersökning anger att det är *mycket intressant/ganska intressant* att göra orienteringen i skolan mer intressant och rolig.

Blivande idrottslärares syn på orienteringsundervisningen i skolan

Denna miniundersökning är genomförd bland 22st idrottslärostudenter vid Högskolan Dalarna. Åldersspannet på studenterna var mellan 22-40 år, 12 st av studenterna var killar och följaktligen 10 st tjejer.

Frågan som ställdes till dem var retrospektiv och löd enligt följande: *Hur upplevde du orienteringsundervisningen när du gick i skolan (grundskola och gymnasieskola)?*

Resultatet av denna undersökning ger vid handen att det stora flertalet av studenterna har en negativ bild av orienteringsundervisningen under deras skoltid. Dock finns det även några få studenter som anger att de haft en mycket positiv bild av orienteringsundervisningen. De problem som tydligast framträder vid analys av studenternas svar är:

- Få undervisningstillfällen/termin
- Ingen direkt undervisning, utan skickades direkt ut på en bana

Dessa "problem" leder till att många av studenterna har upplevt orientering som både tråkigt och svårt under sin skoltid. Några av studenterna ger uttryck för detta på följande sätt:

Hemskt! Eftersom jag inte hade fått tillräckligt med kunskap

Skittråkigt, därför att vi inte fick lära oss grunderna. Fick bara en karta med kontroller och var sedan ute i 45 minuter. Ingen feedback

Skolämnet idrotts och hälsas utmaningar med särskilt fokus på orientering

Vad gör man på lektionerna i Idrott och hälsa?

Idrottsläraarna den stora studien NU-03 anger att viktiga mål och syften med undervisningen framför allt är att *ge rekreation, att ha roligt genom fysisk aktivitet, att uppleva rörelseglädje, utveckla bestående intresse för fysisk aktivitet, att lära*

sig och prova på olika fysiska aktiviteter. Quennerstedt (2006) beskriver i sin avhandling att ämnet i grundskolan har ett innehåll som kännetecknas av ett högt aktivitetsfokus och som främjar samarbete och goda relationer. Om man sedan ser till vilka aktiviteter som då bedrivs på lektionerna så framkommer det i NU-03 att exempelvis bollspel och bollekar utgör den klart dominerande aktiviteten följt av lekar samt träning och motionsaktiviteter. Redelius (2004) har dessutom påvisat att bollspel tycks få än mer plats på lektionerna ju äldre eleverna blir. De aktiviteter som faktiskt lyfts fram i kursplanen såsom, dans, friluftsliv, simning och orientering bedrivs däremot inte i så stor utsträckning på lektionerna. I NU-03 framkommer även att idrottslärarna inte ser dessa aktiviteter som särskilt viktiga i jämförelse med andra moment. Liknande tendenser går även att skönja i vårt västra grannland Norge (Kvaase, 1999; Kaarby, 1997)

Det man kan konstatera gällande innehållet i ämnet idrott och hälsa är att det råder en viss tröghet gällande förändring, och att det finns en diskrepans mellan vad som faktiskt beskrivs i kurs- och läroplaner och vad som sker i den dagliga undervisningen ute i skolorna. Vad detta beror på är svårt att fastställa.

Vad bedöms och betygsätts?

Om man också tittar på vad som faktiskt bedöms i ämnet och då ligger till grund för det betyg som eleverna erhåller så går det utifrån NU-03 att konstatera följande *"Bara man är med och är aktiv så får man godkänt"*. Detta visar sig genom att väldigt få elever som har en hög aktivitetsnivå på lektionerna som får betyget underkänt, detta är kanske inte så konstigt med tanke på det aktivitetsfokus som präglar ämnet. Något mer bekymmersamt blir det då kursplanerna i ämnet faktiskt även betonar andra kunskapskvaliteter. NU-03 visar att många elever får något av de två högsta betygen MVG/VG trots att de inte kan dansa och/eller hitta i skogen med hjälp av karta och kompass. Detta ger en tydlig indikation på att dessa moment inte värderas lika högt i relation till att vara så fysiskt aktiv som möjligt.

Avslutande sammanfattning gällande orienteringsundervisning i skolan

- Många kommer i kontakt med orientering via skolan
- Både allmänheten och orienterare anser det intressant att göra skolundervisningen i orientering mer intressant och rolig
- Orienterare anser att SOFT och föreningar bör stötta idrottslärarna gällande orienteringsundervisning
- Blivande idrottslärare har i stor utsträckning en negativ bild av den orienteringsundervisning de själva mött under sin skolgång
- I skolämnet Idrott och hälsa finns en diskrepans mellan vad som beskrivs i läro- och kursplaner och vad som faktiskt genomförs på lektionerna. En följd av denna diskrepans är att orienteringsundervisning missgynnas till förmån för t ex bollspel

2011

Kort beskrivning hur Svenska Orienteringsförbundet jobbat med skolan under 2011: I samband med att nya läroplanen Lgr 11 började gälla gjordes en nyrevidering av boken *Orientera i skolan – gör det enkelt roligt och pedagogiskt*. Den är helt anpassad efter nya läroplanen.

Materialet Skogsäventyret används för eleverna i de yngre åldrarna och våra två Olfar turnerar runt och besöker skolor. Skogsäventyret har en egen hemsida som

väldigt sparsamt har uppdaterats under året. Det finns nio stycken Skogsäventyrsinspiratörer som är utbildare i det nya projektet 290-kommuner. Projektet finansieras av Naturvårdsverket och målet är att inom fem år erbjuda en inspirerande fortbildningsdag i orienteringens tecken för alla grundskolans lärare.

Önskat läge

- Alla skolor i Sverige skall ha en uppdaterad skolgårdskarta/Skolkarta då detta är en av förutsättningarna för att kunna undervisa i kartkunskap.
- Alla lärare ska bedriva en kvalitativ, lustfylld och rolig undervisning utifrån Lgr 11. Alla elever ska känna att de lyckas och får en positiv attityd till kartkunskap/orientering och friluftsliv.
- Våra inspiratörer är väl pålästa på kursplanen.
- Bra och naturliga kontakter mellan skolan och orienteringsklubbarna i alla Sveriges kommuner.

Hinder för att nå önskat läge

- Kartor saknas på många skolor och många klubbar hinner inte uppdatera de befintliga. Det finns en brist på kartritare.
- Okunskap hos lärarna skapar otrygghet i undervisningen vilket gör att många väljer bort att undervisa i kartkunskap och friluftsliv.
- Många skolor lämnar över undervisningen i kartkunskap och friluftsliv till den lokala orienteringsklubben vilka i många fall inte är insatta i den nya läroplanen.

Dessa hinder leder ofta till att många barn får uppleva en väldigt traditionell orienteringsundervisning som saknar pedagogik och glädje vilket leder till att många får en negativ attityd till orientering.

Aktiviteter för att nå önskat läge

- Fortbilda befintliga lärare (290-kommunersprojektet).
- Ta fram en informationsfolder till skolor som beskriver hur samarbetet mellan skolor, föreningar och förbundet kan ske.
- Ta fram en folder till föreningarna som beskriver hur de kan hjälpa skolorna utifrån SOFT:s skolstrategi.
- Skapa en flik på orientering.se som heter Skola. Där information om 290-kommunersprojektet, Skogsäventyret, boken *Orientera i skolan*, samt goda exempel finns. Där ska även finnas en länk till kartbanken som ska vara uppdaterad med skolgårds- och närområdeskartor.
- Kontinuerliga inslag i Skogssport, visa på bra exempel. Ha ett temanummer om skolan och samarbete i februari/mars som skickas till alla Sveriges skolor.
- Satsa på att utbilda kartritare framförallt ungdomar så att fler skolgårdskartor kan tas fram.
- Bilda ett nätverk mellan utbildare på Högskolor/Universitet och SOFT, bjuda in dem till seminarium och diskutera innehåll i undervisningen kring kartkunskap och friluftsliv.

- Använda eftermiddagstiden på fritids (F-5) till aktiviteter i kartkunskap och friluftsliv. Låt våra ungdomar fungera som ledare och vara positiva förebilder.
- Skogsäventyret lever kvar genom att materialet säljs, två Olfar kan hyras, information om materialet samt gratismaterial finns på hemsidan. Vi informerar även om Skogsäventyret på våra fortbildningsdagar.
- Vi strävar efter att varje distrikt ska ha en ansvarig orienteringspedagog. Denna får fungera som en länk mellan skola, klubbar och distrikt.
- Vi informera om vår skolstrategi samt sprider våra tre foldrar vid alla lämpliga tillfällen som ges tex tävlingskonferens, förbundsmötet, ordförandekonferens, barn- och ungdomskonferens mm.
- Vi ser över möjligheterna till att samarbeta med andra organisationer som är intresserade av skolan te x Simförbundet, Svenskt friluftsliv och LRF.
- Delge skolverket vår skolstrategi.
- Delge de olika politiska partierna och utbildningsdepartementet vår skolstrategi och tillsammans med andra aktörer arbeta för en förstärkt utbildning på området för att uppfylla läroplanens mål.

Resurser

- Rikta idrottslyftspengar för att rita skolgårds- och närkartor.
- Rikta idrottslyftspengar till skolorna för eftermiddagsaktiviteter.
- Fortsatt samarbete med Naturvårdsverket och se över möjligheten att samarbeta med andra aktörer t ex LRF.

Följande personer har varit med och tagit fram detta förslag på skolstrategi:

Johanna Wallinder – idrottslärare, projektledare 290-kommuner
 Tommy Nilsson – sakkunnig i skolfrågor
 Carl-Johan Thorell – utbildar idrottslärare på Gymnastik och Idrottshögskolan
 Göran Hillgren – skolledare
 Tomas Yngström – lärare, tränarakademin och O-Ringen Academy
 Lars Greilert – tjänsteman SOFT
 Martina Arkåsen – tjänsteman SOFT
 Lotta – Stigsdotter – tjänsteman SOFT
 Niclas Eriksson Högskolan Dalarna

Anna Samelius, Patrik Karlsson och Magnus Södervall från SOFT:s styrelse har kommit med synpunkter och feedback och på så vis bidragit till detta dokument.